

גיליון מספר 6

כתב עת סטודנטיאלי למדע ופילוסופיה
בשיתוף אוניברסיטת חיפה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב,
והאוניברסיטה העברית בירושלים

מה שאת / ע. מדר, סטודנט לפילוסופיה ופסיכולוגיה, האוניברסיטה העברית

מפה והלאה
הצואר ימתח למעלה וכך
ישאר.

אמץ
שוחחתי שוב עם מר קאנט - את יודעת
שאני מתייץ אתו לפעמים - והוא אמר שאם
אינני יכול להשיגך, תוכלי את
להיות אידיאה מכוננת, כמו אלהים או
השארות הנפש

הסביר שכך נאפטר
את נפשי פה בעולם, בחור
דבר כשהוא לעצמו,
מחוץ לחלל ולזמן של כלם. ומשם אוכל
לכון את בדידותי,
את חיי של האינכיתי, את שיר קריסת כנפי:
שירתו הנגה של לא תם ולא ישלם.

יש לך מזל?
טריוויה נושאת
פרסים

עמ' 11

צלילה פילוסופית
טור ביקורת סרטים
חדש

עמ' 7-8

מערכת
"החינוך?"

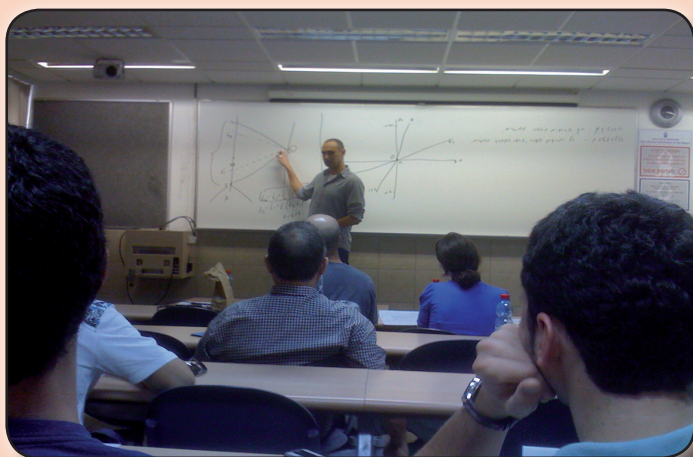
עמ' 5-6

עץ הנשמות -
אגדה או
סטארט-אפ?

עמ' 3-4

גלריה וחדשות
סופיה

עמ' 2

"כנס פילוסופיה 2010.
אתם הבנתם?"

פרופ' ציפורה קזצ'קוב חזרה לארץ
ועל זה אמר קונדסון: אחרי כל הפיצוצים האלה,
לאוזניים שלי אין בכלל סיכוי לשמוע אותה
בשיעורים

חדשות המחלקות

2

עץ הנשמות באוואטר -
אגדה או סטארט-אפ?

3

מאמר תגובה שיחנך אותכם

5

צלילה פילוסופית -
טור ביקורת סרטים חדש

7

טיעון פסיכולוגי לקיום האל

9

טרוויה

11

המערכת

עורכת: שרון דואק | כותב קבוע: מעיין לאופר

כותבים: נופר אזולאי, איליה מוגילבסקי, איציק פרדקין

עיצוב ראשי וגרפיקה: דבורה קרמר | תגובות לדוא"ל safia_bgu@yahoo.com

חדשות המחלקות

פרופ' איתמר פיטובסקי

י"ה זיכר בחן

ביום חמישי ה-11.2.10 קיבלנו בצער רב הודעה על פטירתו של פרופ' איתמר פיטובסקי, חבר החוג במחלקה להיסטוריה ופילוסופיה של המדע באוניברסיטה העברית בירושלים. כפילוסוף, מתמטיקאי ופיזיקאי, מחקרו עסק ביסודות הפיזיקה, פרדוקסים של מכניקת הקוואנטים ומושגיה, בתורת ההסתברות, ובמודלים של חישוביות. הוא ללא כל ספק אחת מהדמויות הבולטות והמשפיעות בתחומו, בארץ ואף בעולם. בגליון הבא נביא לפניכם חלק מתחומי מחקרו וחידושיו, כמו גם טעימות מאישיותו המוערכת מאת עמיתיו באקדמיה.

יום פתוח

למשתתפי היום הפתוח באוניברסיטת בן-גוריון,

המון תודה

על - היוזמה והיצירתיות, האיכפתיות והמסירות, הרצון הטוב ורוח ההתנדבות

על - האווירה המלבבת, האנרגיה המתפרצת, וההתלהבות הסוחפת

על - העמל והטרחה, ההשקעה הרבה, והדבקות במשימה

על - היכולת הנפלאה, הביצוע המושלם, ותרומתכם הרבה

על כל אלה תבואו, על הברכה

בשמי יקיר, בשם ליז, ובשם המחלקה

חיפאים – ברוכים הבאים ל'סופיה'

הידעתם? בקומה 19 בה שוכנת מחלקת פילוסופיה בחיפה, מרגישים את הבניין מתנדנד. בכל זאת, ריכוז גדול של פילוסופים...

חדש ישן – מועדון פילוסופיה בבן גוריון

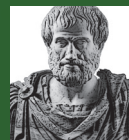
מועדון פילוסופיה במתכונתו החדשה נועד לתת במה לסטודנטים שמעוניינים לדון במגוון נושאים פילוסופיים הקרובים ללבם או הנוגעים למחקר שלהם. המועדון פתוח לסטודנטים מכל התארים, עוסק במגוון רחב של נושאים ומקדיש מפגש אחד לכל נושא. כמו כן, הרקע לדיון ניתן על-ידי המנחה, כך שההשתתפות במפגשים אינה דורשת הכנה מראש מלבד טקסט קצר שישלח לתלמידים כשבוע לפניי. אם אתם פילוסופים - אתם צריכים מועדון - פרטים בהמשך...

והפעם במועדון פילוסופיה: האם יש מקום למלחמה בעולמנו?

יציגו טיעונים בעד ונגד ד"ר סרגי סנדלר ופרופ' חיים מרנץ

מוזמנים להשתתף: תלמידי כל השנים (א+ב+ג) ומכל המחלקות, המעוניינים להעשיר ידע, ולגוון תחומי עניין.

יום רביעי, 17 במרץ 2010, בשעה 16:00-14:00, חדר סמינרים 538, בנין 72.

אוזטר - עץ הנשמות דואליזם מול מטריאליזם בעידן המודרני

מאת: נופר אזולאי, שנה ב, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

לחלו "לחלו מכם שראו את הסרט אוזטר, אני מניחה שתסכימו אם אומר כי החלק הקסום ביותר בסרט הוא עץ הנשמות. הופעתו המרשימה, כוחו האדיר, השלווה והחום שהוא משדר, המשמעות הרוחנית האדירה שלו והתחכום הרב הטמון בו עושים אותו לקסום ומרתק. ואולי הוא בעצם סטארט-אפ במסווה?"

זו, המישור המנטלי ניתן להעמדה על המישור הפיזיקאלי - היינו שאין נפש, ומה שאנחנו מכנים נפש או מנטל הוא למעשה תגובות כימיות של הגוף, תהליכים חשמליים וכיוצא בכך. במבט ראשון נראית פרשנות שכזו כמעט לא אפשרית לנוכח האווירה הרוחנית בסרט, אבל בבחינה יותר מעמיקה נראה כי דווקא הפרשנות הדואליסטית - של הבחנת גוף נפש, מערימה קשיים לא מבוטלים אם מנסים להוכיחה.

"בואו ונחשוב רגע על הויכוח עתיק היומין לגבי השאלה הפסיכופיזית - גוף נפש. אם נניח דואליזם, היינו - נבחין בין גוף לנפש. ניתקל מיד בשאלה - מהי אותה "נפש"? הנפש היא ישות עצמאית המחוברת לגוף כל עוד הוא חי. לאחר מותו של הגוף, רבים סוברים כי הנשמה עוד מתקיימת בצורה זו או אחרת. לעץ, כמו שכבר אמרנו, יש את היכולת לקבל מחשבות וזיכרונות, להיענות לבקשות (נדיר), ולשמוע את קול האבות.

דואליזם בתלת מימד

בואו ונחשוב רגע על הויכוח עתיק היומין לגבי השאלה הפסיכופיזית - גוף נפש. אם נניח דואליזם, היינו - נבחין בין גוף לנפש, ניתקל מיד בשאלה - מהי אותה "נפש"? הנפש היא ישות עצמאית המחוברת לגוף כל עוד הוא חי. לאחר מותו של הגוף, רבים סוברים כי הנשמה עוד מתקיימת בצורה זו או אחרת. לעץ, כמו שכבר אמרנו, יש את היכולת לקבל מחשבות וזיכרונות, להיענות לבקשות (נדיר), ולשמוע את קול האבות.

לפי תמונת עולם כזאת, עץ הנשמות הוא מילולית עץ המשמש משכן לכל נשמות אבות השבט, ולנשמות האלו נשאר תפקיד חשוב ביותר בקהילה גם אחרי מות הגוף; הנשמות בעץ הן המגנות על הקהילה, על האדמה, על החיים, משמשות כמקור ייעוץ ותפילה ומעניקות ביטחון ושלווה. על תפיסה

הסיפור מתרחש בכוכב פנדורה, כוכב המרוחק מכדור הארץ מרחק של מספר שנות אור, אליו הגיעו האמריקנים כדי לחצוב משאבים ולהביאם לכדור הארץ אחרי שאלה בארץ אזלו.

עץ הנשמות הוא לב ליבו של כוכב פנדורה, במלוא מובן המילה. הוא מקום תפילתם של בני המקום, האלוהים שלהם, התקווה שלהם, האיוון שלהם, מקור המידע שלהם ומקור החיים שלהם. בדומה מעט לערבה בוכיה, לעץ הנשמות מאות ענפים דמויי צינורות שקופים הזוהרים באור רך וענוג שנופלים בשלווה לכיוון האדמה. הקסם מתחיל כאשר אחד מבני השבט "מתחבר" אל אחד מענפי העץ באמצעות סיבים מיוחדים המצויים בקצה צמתם הארוכה. בעת החיבור יכול בן השבט לשמוע את קולותיהם של אבותיו וכן להעביר את מחשבותיו ותפילותיו שלו אל העץ.

עכשיו כשלכולם יש תמונה של הפלא הזה נפנה לפילוסופיה.

אז מה הוא בעצם אותו עץ נשמות? כיצד הוא פועל? תשובות ברורות לכך לא ניתנות בסרט. אחת המדעניות מכדור-הארץ שנכנסה לפנדורה אמנם מכירה בכוחו של העץ, אך לא עלה בידה לקחת ממנו דגימה למעבדה ולבחון אותו כראוי. אם כך, כל הנותר לנו הוא רק כח הדמיון. אפשר מצד אחד לחשוב על העץ כדבר קוסמי מופלא המתאים לסיפורי אגדות אך מאידך, אולי העץ טומן בחובו רעיון קוגניטיבי מבריק?

אותו רעיון קוגניטיבי שאציג בהמשך, נובע מתוך פרשנות מטריאליסטית לסרט. בגישה

האבולוציה ההייטקית של זמננו. אם נפרש את הסרט כך, עולה רעיון מבריק מהסרט - העץ הוא למעשה מחשב ביולוגי גדול ומתוחכם! הענפים הם הכבלים (ממש כמו USB) ודרכם ניתן להוריד מידע אל המחשב ולקבל מידע מן המחשב. החיבורים של העץ הם דמויי נוירונים שכל הנראה ב"חיבור" יוצרים קשר עצבי זמני עם הנוירונים במוח, וכך מתאפשרת החלפת המידע. הרי המידע במוח מקודד באמצעות זרמים חשמליים, ואת הטכנולוגיה הזאת אנחנו כבר מכירים. האותות החשמליים מועברים על ידי הסיבים שבצמה לכבלים של המחשב וכך המידע מועבר. כל בן שבת שאי פעם התחבר לאחד מענפי העץ העביר את

מחשבותיו/זכרונותיו אל העץ, וכך נוצר מאגר מידע עצום המכיל את "נפשותיהם" של כל בני השבט. ועוד לא הגענו לטופ של הטופ, לעץ (מחשב העל) יש מערכת בקרה של החיים בכוכב, והוא זה האחראי לאיזון הכללי ששורר בו. לעץ יש תקשורת ישירה עם כל בעלי החיים והצמחים בכוכב דרך שידור בגלים מסוימים, העץ מרגיש מצבי סכנה על פי מידע שמקבל מהאדמה, מהחץ, מהצומח ומהאוויר על ידי קולטנים רגישים במיוחד המזהים כל שינוי באנרגיה. וכמובן, כי בלי זה, זה לא יהיה מושלם - זהו מחשב מתוחכם שיועד להסיק מסקנות מתוך ה input (המידע) שנמצא בו, לתכנן את שלבי הפעולה ולפעול בכל מצב של סכנה.

כעת התמונה מתבהרת. מפיקי הסרט העלו סטארט-אפ במסווה, וקראתם זאת לראשונה אצל נופר אזולאי.

זו של העץ אי אפשר להסתכל מנקודת מבט מדעית. הדואליזם פה נתקל בקשיים הסבריים רבים ואין לנו מוצא אלא להגיד שזה נשמע כמו כל סיפורי האגדות. מי כמונו הסטודנטים יודעים שב- fairyland אנחנו בטוח לא חיים. הבעיות באימוץ הגישה הדואליסטית מתחילות בקושי להסביר ולהגדיר את אותה נשמה,

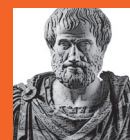
את המעבר שלה לעץ, את נשיאת הזכרונות שלנו וכד'.

אם אנו מאמצים את גישה זו נצטרך, כמו באימוץ אמונה באל, להסתפק באמונה, ולא לבקש הוכחות פיזיקאליות. במציאות, לדברים יש נופך יותר ממשי, מעשי. זכרונותינו מקודדים בצורה נוירונית, והמחשבות מונעות בכוחות חשמליים.

סטארט-אפ קוגניטיבי

הגענו למסקנה שאם הנשמה היא כמו דיסק און קי שמכיל העתק מידע של המוח היא חסרת תכלית אלא רק העתק של המידע שיש לנו במוח. כמו כן נראה כי הפרשנות הדואליסטית מעלה שאלות מביכות שאין להן תשובה מעוגנת. אבל תראו איך התמונה משתפרת אם נניח מטריאליזם - הכל חומר, הכל גוף, הנפש היא המכלול של הגוף כולו כפי שהוא, המוח הוא ה-mind. המוח הוא ה"נפש" וכל מצב נפשי הוא בעצם מצב מוחי. הכל פיזיקה פשוטה או מורכבת, אבל עדיין בגדר המישור הפיזיקאלי.

במישור זה, הדברים הדברים מקבלים מימד מתוחכם ביותר, ומתאים בצורה הולמת לקדמת

סאמר תגובה לסרט "חבורת המשוררים המתים" (Dead Poets Society)

מאת: איליה מוגילבסקי, שנה א, לימודי פילוסופיה והסטוריה באוניברסיטת חיפה

אין כמעט ויכוח לגבי חשיבותו של חינוך. אבל עד כמה החינוך נתון לבחירתו של החניך? יתירה
מזו עד כמה החינוך ואופניו ניתנים לבחירתם של המחנכים?

רגע! על פניו נראה כי אדרבה, יש לקרוא לנוער
להתרכז יותר בלמידה.
אולי כדאי לנו להקים בתי-ספר בארץ עם
הנהגה נוקשה הדומה לזו שאנחנו רואים בסרט?

ישנה סוגיה בתלמוד המתארת רעיון דומה
לזה שמתואר בפתגם "נצל את היום"
- אכול ושתה כי מחר נמות. דומה
למילים בהמנון סטודנטים המפורסם
"gaudeamus igitur, juvenes dum
sumus." - "על כן בואו נשמח, כל
עוד אנו צעירים". הפרשנות התלמודית
מבארת את הסוגיה באופן מפתיע -

ידועה עובדה ביוגרפית מחייו של פילוסוף גרמני
דגול ארתור שופנהאואר: מפני החילוק בינו לבין
וילהלם הגל, שופנהאואר קבע את זמן הרצאותיו
באוניברסיטה באותן שעות כמו הגל. ההיסטוריונים
מספרים כי כמעט ולא באו תלמידים לקורס של
שופנהאואר, אלא רובם העדיפו את הקורס של
הגל. בדוגמא היסטורית זו רואים איך
המחנך והחניך בוחרים בדרך מסויימת
מאד ובחירת הדרך הזו משפיעה מאד
על עתידם גם של המחנכים וגם של
החניכים.

סרטו של פיטר ויר משנת
1989 מציג בפנינו מכלול של סוגיות
החינוך. בתיכון של בית-ספר אנגלי

מסורתי שבו לומדים בנים בלבד נהוג חינוך נוקשה
ושמרני ביותר. התכונות הללו הצליחו להביא את
בית-הספר לשגשוג והפכו אותו לאחד הבתי-ספר
המוצלחים בכל אנגליה. אחד הבוגרים של הבית-
ספר קיבל הצעת משרה של מורה לספרות אנגלית.
Carpe diem! - זוהי קריאתו של מר קיטינג, המורה
החדש - "נצל את היום". ברגע קט משתנה האווירה
של הלמידה. מי יכל לחלום עד אז על אפשרות כזו?
בקונטקסט החינוך הישראלי לכאורה מיותר לצאת
עם קריאה לתלמידים - נצלו את היום, תהנה מכל

"המורים בבתי-ספר והמרצים באוניברסיטאות
הם מצביעי דרך לתלמידים. אך ידיעת החומר
הנלמד אינה מספקת לכשעצמה. מורה מחוייב
לתלמידיו ויותר מזה הוא מחוייב לעצמו להיות
בעל אישיות והחשוב מזה להבין את עצמו ולהיות
מחובר לעצמו. מורה כזה יוצר חזון התהליך
הלימודי שהופך להיות מרכישת ידע בלבד
לבניית בן אדם שלם עם עצמו ועם החברה."

מבוססים על הצורך של כל אדם להבין את עצמו ולהוות חלק פעיל של החברה. לכן המורה קיטינג הסביר לתלמידיו למה הספרות חשובה ואיך צריך לקרוא אותה. אין תענוג גדול יותר מהרגשת החיבור של האדם לעצמו, לעצמותו.

הסרט איננו מסתיים בנימה חיובית - אחד התלמידים מתאבד בגלל חוסר האפשרות להגשים את חלומו. בכך מאשימים את המורה קיטינג מתוך טענה שהוא הסיט את תלמידיו מדרך הישר. אלה שהיו בחבורת קריאת השירים נענשים וחלקם מגורשים מבית-הספר. את המורה קיטינג מפטרים מתפקידו. הסרט נגמר בסצנה של הבעת נאמנות וכבוד למורה האהוב.

סוגיית החינוך הופכת מסוגיה חברתית לעניין פרטי אישי. המורים בבתי-ספר והמרצים באוניברסיטאות הם מצביעי דרך לתלמידים. אך ידיעת החומר הנלמד אינה מספקת לכשעצמה. מורה מחויב לתלמידיו ויותר מזה הוא מחויב לעצמו להיות בעל אישיות והחשוב מזה - להבין את עצמו ולהיות מחובר לעצמו. מורה כזה יוצר חזון התהליך הלימודי שהופך להיות מרכישת ידע בלבד לבניית בן אדם שלם עם עצמו ועם החברה.

סרט "חבורת המשוררים המתים" הוא יצירת אומנות שבה נכללות חכמה, ערכים, יופי החיים והאכזבה שבהם, רוחניות וגשמיות כאחד.

צפיה מהנה ומועילה לכל מי שעדיין לא צפה בסרט ונאחל גם שגשוג והצלחה למערכת החינוך שלנו במדינת ישראל.

סוג זה של אנשים אשר דוגלים ב"אכל ושתה כי מחר נמות", אינם הרשעים, אלא הם נקראים הבינוניים.

לכאורה חשיבה כזאת מציגה חוסר אמונה בבורא עולם. אדרבה "שוב יום אחד לפני מיתתך", אם מחר הוא יום הפקודה, אזי היום יש לעשות תשובה ולא להנות ולבלות. אך התלמוד מציג כרשעות את החשיבה: "אכול ושתה וגם מחר אכול ושתה". ניתן להבחין אשר מושג הרשעות בחכמת היהדות מוגדר כחוסר ההבנה של האדם את עצמו וכתוצאה מכך חוסר היכולת לתרום לחברה. בהגדת פסח בן רשע הוא זה שפורש מן הציבור וזהו המסר - אין הרשע אלא אדם אנטי-סוציאלי.

בסרט "חבורת המשוררים המתים" מושגי התענוג ועצם הרעיון של "נצל את היום" הינם

טור ביקורת – הצוללת הצהובה

טור ביקורת בהמשכים על הסרט והתובנות הפילוסופיות שנובעות ממנה

שיט פילוסופי בדמיון האנושי

מאת: מעיין לאופר, שנה ז', אוניברסיטת חיפה

ב-1968 יצא ארבעה חברים נחתם ודאי מכירים אותם בשמותיהם ג'ון, פול, ג'ורג' ורינגו למסע מסעיר בצוללת צהובה כדי להציל את "Pepperland". המסע הקסום הזה, החוצה ימים - ים הזמן, ים המדע, ים החורים ועוד בוחן, בין היתר, מנקודות מבט שונות, מספר אסכולות פילוסופיות, עתיקות-יומין ומודרניות כאחת, בהומור בריטי משובח, עתיר במשחקי-לשון, ובאנימציה פורצת דרך ומדהימה ביופיה.

"חלל" ו"זמן" - נהירים לנו לחלוטין בהיותם חלק בלתי-נפרד ממציאות חיינו. אך היכן ניתן למקם בהם את מחשבותינו? או את חלומותינו המקיימים מציאות נפרדת? זאת ועוד, אנו מסוגלים לתפוש באופן תיאורטי את היקום סביבנו כשהוא נמחה באחת באופן מוחלט! ומה אז? עדיין נשאר בדמיונו אותו "חלל" שחור ריק והשעון עדיין ממשיך לתקתק! האנימציה מאפשרת לצייר מצב דומה, בו כל הסביבה נמחקת, אך ה"קיום" עצמו נמשך.

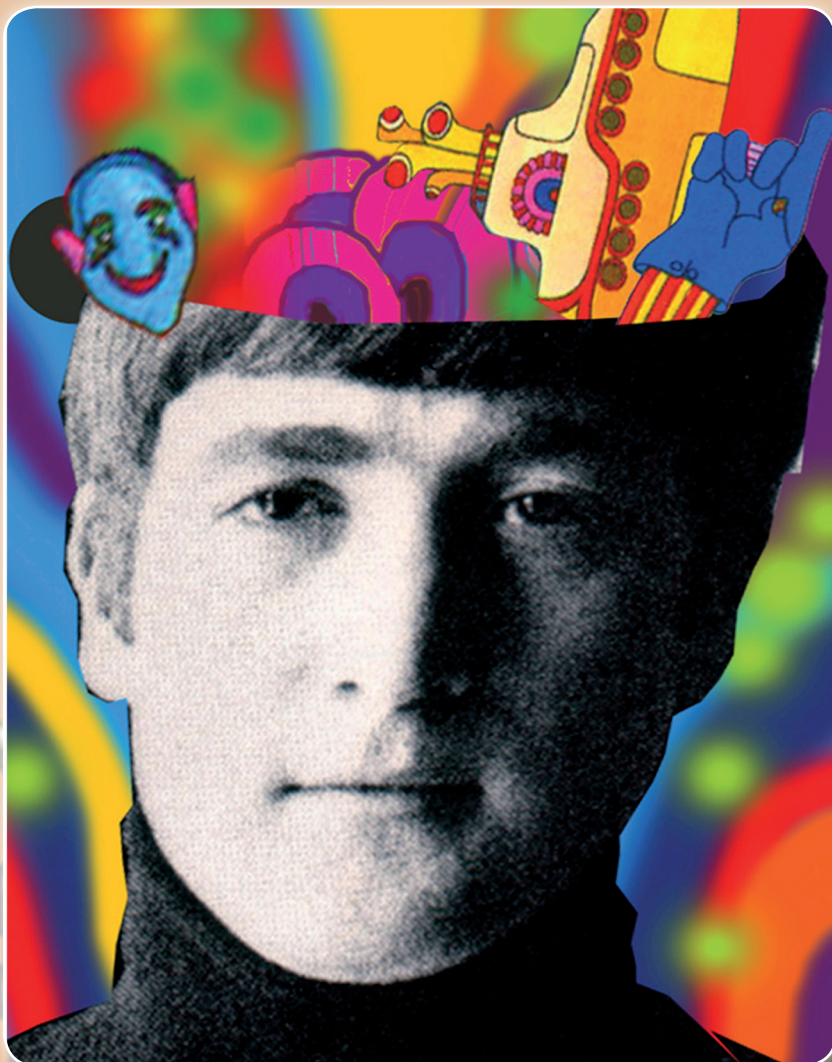
כיוון שלא נוכל לסקור בפעם אחת ובקצרה מסע נרחב שכזה, נסקור מדי שבוע קטעים מהמסע, ובהם ביטוי לנקודות המבט הייחודיות (שאוזכרו לעיל) של יוצרי הסרט.

שלא כמקובל, אפתח דווקא בקטע הלקוח מאמצע המסע. הצוללת העושה דרכה בים, פוגשת במפלצת השואב (Vacuum cleaner beast). פיה של המפלצת הוא צינור ארוך שבאמצעותו היא שואבת אל בטנה כל הנמצא בטווח ראייתה. למרות מספר ניסיונות מוצלחים להתחמק מהמפלצת, הצוללת הצהובה נשאבת לבסוף לקרביה של המפלצת, בדומה ליונה הנביא המוצא עצמו בבטן הלוויתן.

יוצרי הסרט, המחויבים להמשכו, מוצאים פתרון יצירתי לתסבוכת זו. הם נעזרים באסכולה פילוסופית חשובה ביותר, שמקורה בסוקרטס אך עיקרה סביב המאה ה-17: הרציונליזם. כיצד? לאחר ששאבה את הצוללת, פונה המפלצת לאחור, שואבת את כל הרקע שמאחוריה ומותירה עצמה על מסך לבן.

שאלת ה"חלל" וה"זמן" הועלתה למעשה כבר על ידי הפילוסופים היוונים. מושגים אלה -

"שאלת ה"חלל" וה"זמן" הועלתה למעשה כבר על ידי הפילוסופים היוונים. מושגים אלה "חלל" ו"זמן" - נהירים לנו לחלוטין בהיותם חלק בלתי-נפרד ממציאות חיינו. אך היכן ניתן למקם בהם את מחשבותינו? או את חלומותינו המקיימים מציאות נפרדת?

עריכת תמונה: עדי שניר, סטודנטית לפילוסופיה, האוני' העברית

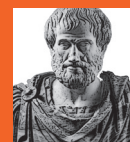
והמפלצת? לאחר ששאבה את כל סביבתה, היא שמה לב לזנב המרקד מאחוריה ושואבת גם אותו, והופס! היא נעלמת לחלוטין כיוון ששאבה את עצמה. מתוך היעלמותה הצוללת הצהובה פורצת החוצה חזרה למזלנו. איך זה מתאפשר? דקארט, גדול הרציונליסטים, נחלץ לעזרתם של החברים ומזכירם כלל עליון ברציונליזם: "אני חושב משמע אני קיים". אין פה אלא היגיון פשוט! המשכו של הסרט אמנם מותנה בקיומה של הצוללת, אך קיומה זה אינו נשלל מלכתחילה אלא הינו המקיים. הלכה למעשה, יוצרי הסרט מוכיחים לנו בצבע כי הפתרון לתסבוכת הפילוסופית הזו הוא הפנייה להיגיון.

כמו ביטול קיומו של אלוהים ב"מדריך לטרמפיסט בגלקסיה", משתמשים יוצרי הסרט הזה בתסבוכת מפלצת השואב בכדי להפגישנו עם עיקר הלוגיקה הרציונליסטית (כמובן, בדרך ובצורה האופייניות להם), המקבל כאן ביטוי ויזואלי פשוט ונפלא. כך הופך המשפט הגדול של דקארט למוטיב הסרט, אך בשדרוג קל של גיורג' האריסון:

"It's All In The Mind".

בטור הבא נראה כיצד ארבעת החברים ייעזרו באסכולה המנוגדת לרציונליזם – האמפיריציזם – בכדי לצאת מתסבוכת נוספת אליה נקלעו, שהפעם נראית קשה מתמיד...

קארל גוסטב יונג: הפסיכולוג של דתיות וטיעון פסיכולוגי לקיום האל

מאת: מאת: איציק פרדקין, שנה ז, תואר זו חוגי בפסיכולוגיה ופילוסופיה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

"אף פעם איננו בטוחים מפני השתלטותו של רעיון חדש על עצמנו או על שכנינו. [...] רעיונות כאלה הנם לעיתים קרובות כה משונים, כה מוזרים, עד שההגיון יכול להיענות להם באופן עלוב. המשיכה, אשר כמעט תמיד מתלווית אל רעיון כזה, יוצרת אובססיה קיצונית. [...] איננו יכולים להרגיע את עצמנו ולו בעזרת המחשבה שדברים כאלה שייכים לתקופה שחלפה לפני זמן רב. למרבה הצער לא רק נראה שהם שייכים להווה, אלא זאת שיש לצפות להתרחשותם במידה ניכרת גם בעתיד. [...] דברים אלו נאמרים ע"י קארל גוסטב יונג בשנת 1937, ערב מלחמת העולם השנייה.

באזור סָפָר זה של הלא-מודע. אזור סָפָר זה נקרא אליהם? מדוע לא יכול האדם לחיות בצורה רציונלית ונורמטיבית, בשלום ובשגשוג? הפסיכואנליזה מאופיינת רבות מניתוח הצדדים היותר אפלים שבנפש האדם, ובעוד שפרויד פיתח את מושג הלא-מודע המפורסם, יונג המשיך ופיתח את מושג הלא-מודע הקולקטיבי. הוא טען כי לא ניתן להסביר את כלל מחלות הנפש, ואת כלל ההתנהגות חסרת ההגיון של המין האנושי, על סמך תסביכים של לא-מודע אישי בלבד. על מנת להבין צדדים אלו בנפש, ללא ביצוע רדוקציה למין או לכוח בלבד, יונג מגיע למסקנה כי יש צורך בתורת נפש חדשה.

קארל גוסטב יונג

נראה שהלא-מודע הקולקטיבי מתקשר לדתיות יותר מאשר לכל

"יונג, כפסיכיאטר קליני, מתאר רבות את אותם החלומות והדחפים הדתיים ככאלו שהם בעלי כוח תרפויטי באדם החווה אותם. כוח תרפויטי זה, הוא שפעל בתיאורים של התגלויות ומסעות רוחניים למיניהם. שתמיד כללו תובנות שאינן קשורות לרצף הרציונלי, וכמו יצרו את עצמן."

כך אומר יונג: "אנו יכולים להניח שהאישיות האנושית מורכבת משניים: ראשית מהתודעה ומכל מה שהיא מקיפה, ושנית מאזור סָפָר גדול ובלתי ניתן להגדרה של הפסיכה הלא מודעת". אולם אזור סָפָר זה מכיל בתוכו יותר מהחוויות האישיות של הפרט. יונג טוען כי הנטיות שהתבטאו בתרבויות פגאניות, בתיאורי אקסטזות דתיות, ואף בנבואות ובהארות מהסוג הדתי - כל אותן הנטיות כלולות

כוח אונטולוגי. כאשר יונג מתאר את ה'כוח' הרחב בהרבה מנפש הסובייקט המשפיע עליה כמו מבחץ - קשה שלא לקבל רושם של כוח טרנסצנדנטי כלשהו. שאלה סבוכה זו היא, לטעמי, מהמרתקות שבתורת יונג. בכל מקרה, הנקודה שעולה בוודאות מכתביו של יונג היא, כי איך שלא נתפוס את אותו הלא-מודע הקולקטיבי - עלינו להתייחס אליו ולעשות זאת בזהירות. חוסר ההתייחסות אליו (הדחקה), או ההתייחסות הבלתי-מבוקרת, עלולים להיות הרי-אסון. אחת הדוגמאות החברתיות הטובות לנסיון הדחקה כזה, לדעת יונג, הוא השאבות הנאורות והפילוסופיה הגרמנית אל תוך הילולים רומנטיים של המלחמה ותאוריית הגזע. במישור הפסיכולוגי האישי, יונג התעניין מאוד ואף כתב לא מעט על הפילוסופיה של ניטשה, ועל הקשרים שבין האתאיזם הניטשיאני ורעיון ה'על-אדם' שלו, לגורלו הפסיכופתולוגי. בהקשר זה, תפקידה העיקרי של הדת הממוסדת הוא לאפשר חשיפה מבוקרת וזהירה אל אותו אזור ספר עוצמתי.

תורתו המהפכנית של יונג, מוטלת בספקות רבים בקרב הקהילה המדעית-פסיכולוגית העכשווית, על אף שעדיין קיימת קהילה לא מבוטלת של מטפלים שעובדים לפי עקרונותיה. על אף שיונג מנסה ככל יכולתו להתנער מהצורך הרדוקטיבי של הפסיכואנליזה של פרויד, לצמצם את כלהאישיות על עקרונות ספורים, ייתכן שהביוגרפיה האישית שלו, ועיסוקו הרב בחקר הדתות פעלו אצלו ליצירת עקרונות רדוקטיביים-פרשניים חדשים. יחד עם זאת, נראה לי כי טיעוניו הפסיכולוגיים והנגזרות הפילוסופיות מתורתו מרתקים ומעניינים, והדיון לגביהם עודנו הכרחי ורלוונטי.

ברצוני להודות לחברים שעזרו לי בניסוחו של המאמר.
ובעיקר לרן לוי. תמיר לוי ע'מי וחסף שי

מושג אחר מכיוון שהוא מאופיין ככוח המשפיע על מעשינו ובחירותנו אך נחוזה ככוח חיצוני לנו. כפי שהכוח הדתי, או האלוהי, מתואר קרובות ככוח חיצוני לסובייקט, שהסובייקט מתואר כקורבן שלו וכנתון לחסדיו, כך גם נחוזה הלא-מודע הקולקטיבי. יונג מנסח זאת כאילו "האדם איננו אדון בביתו הוא". אזור ספר זה של הלא-מודע, מתואר אצל יונג כעוצמתי כל כך שהוא גורר פחד ו'חרדת קודש' פרימיטיבית. התגוננויות מפחד זה כללו מאז ומעולם טקסים דתיים, ותפילות. במובן זה, הדת היא דרך ההגנה של הנפש מהדתיות.

חשוב לציין כי לא ניתן להתייחס לאותו מרחב לא-מודע עצום כלכזה המכיל תכנים שליליים ומרתיעים בלבד. יונג מסביר גם תופעות כמו אינטואיציה ותובנות על בסיס הנחת הלא-מודע הקולקטיבי: "הניסיון הפסיכולוגי שלי הראה לי שוב ושוב שתכנים מסוימים נובעים מפסיכה שהנה שלמה יותר מהתודעה. הם מכילים לעיתים קרובות ניתוח נעלה או תובנה או ידע, שהתודעה הנידונה בכל מקרה ומקרה לא הייתה יכולה להפיקם". יונג, כפסיכיאטר קליני, מתאר רבות את אותם החלומות והדחפים הדתיים ככאלו שהם בעלי כוח תרפויטי באדם החווה אותם. כוח תרפויטי זה, הוא שפעל בתיאורים של התגלויות ומסעות רוחניים למיניהם, שתמיד כללו תובנות שאינן קשורות לרצף הרציונלי, וכמו יצירות עצמן.

אז מהו האל אצל יונג? נראה שיותר מכל הוא כוח נומינוזי (בעקבות רודולף אוטו) המשפיע על הנפש, אשר את קיומו אנו מסיקים מניתוח השפעות אלו בהתנהגות האישית ובהיסטוריה האנושית. יונג חוזר ומדגיש בהרצאותיו כי אין הוא עוסק במטאפיזיקה. אולם, לדעתי, לא ניתן לומר בוודאות האם המסקנה שיונג גוזר מניתוח הפסיכה, היא קיומו של כוח אפיסטמולוגי/פסיכולוגי כלשהו, או

העברית

זבעת רם

מ ר צ י ם
לא יכולים
להשתתף
מטעמי הפליה
מתקנת שאינה
מוצדקת

עצרו! רעבים?
ל ט ר י ו ו י ה
יש פרסים!!!

אבל בשביל
א ר ו ח ה
ת צ ט ר כ ו
לעבוד "קשה".
ו ה פ ר ס ?
שווה במיוחד:
ארוחה מלאה
ב מ ס ע ד ת
"ה ע ב ר י ת"
+ ש ת י י ה

6. מי אמר "רק שני דברים הם אינסופיים:
היקום והטמטום האנושי, ואני עדיין לא
בטוח לגבי הראשון"?

7. מה רצה להראות ניוטון בניסוי הדלי
המסתובב?

8. מי הלבנבן שבתמונה
(רמז - אפשר לדעת
מי זה רק ע"י
שימוש בחושים)?

1. מהי אבן הפילוסופים?

2. מי אמר "גם המובן מאליו צריך שייאמר
לפעמים". (למשל שאת השטרות החדשים
כן אפשר לקרוע, וזה אפילו יותר כיף, או
שהטריוויה הזו בהחלט פתירה עם קצת
עזרה מגוגל).

3. מהן הסקובי? (רמז - אם יש לכם ידיד
שפתאום הפסיק להיות בקשר, אולי זה
בגלל איזה סקובה).

4. מי כתב את הספר: "יש אלוהים?
האשליה הגדולה של הדת"?

5. מהי הגלקסיה הכי קרובה לגלקסיית
שביל החלב? (נו זה ממש קל).

בהצלחה!

את התשובות ניתן לשלוח למייל:
sofia_bgu@yahoo.com